

Інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Наукове видання

«МОВА І КУЛЬТУРА»

Випуск 8

Том V
Частина перша

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ



ОБЛАСТЬ АРТІСТИЧНОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Видавничий Дім Дмитра Бураго
Київ 2005

УДК 80 + 008] (082)

ББК 81я 43

М 74

М 74 МОВА І КУЛЬТУРА. (Науковий щорічний журнал). – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип. 8. – Т. V. Ч. 1. Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. – 356 с.

Видання зареєстроване Державним комітетом
інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Свідоцтво КВ № 4332 від 27.06.2000 р.

Засновник:

Фонд розвитку культури і мистецтва «ПАРАД ПЛАНЕТ»

Видається за рішенням Вченої ради
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України від 1.06.2000 р.

Головний редактор Д. С. Бураго

Редакційна рада:

д-р філол. наук, проф. **А. Й. Багмут**; д-р філол. наук, проф. **В. М. Бріцин**; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України **Ю. Л. Булаховська**; д-р філол. наук, проф. ВШ України **М. О. Карпенко**; д-р філол. наук, проф. **Т. В. Клеофастова**; д-р філол. наук, проф. **Ю. І. Корзов**; д-р філол. наук, проф. **Н. В. Костенко**; д-р філос. наук, проф., заслужений діяч науки і техніки України **С. Б. Кримський**; д-р філол. наук, проф., член-кор. НАН України **Н. Є. Крутікова**; д-р філол. наук, проф. **А. К. Мойсієнко**; д-р філол. наук, проф. **Ф. О. Нікітіна**; д-р філос. наук, проф., академік НАН України **О. С. Онищенко**; д-р пед. наук, канд. філол. наук, проф. **Г. В. Ойкович**; д-р філос. наук, канд. істор. наук, проф. **Ю. В. Павленко**; д-р філол. наук, проф. **Г. Ф. Семенюк**; д-р філол. наук, проф., академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України **В. Г. Склярєнко**; д-р філол. наук, проф. **О. С. Снитко**; д-р філол. наук, проф. **Е. С. Соловей**; д-р психол. наук, проф., член-кор. АПН України **Н. В. Чепелєва**.

УЛК 80 + 008] (082)
ББК 81я 43

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф., академік НАН України **Д. В. Затонський**
д-р філол. наук, проф. **Н. Г. Озерова**
канд. філол. наук, доц. **Н. П. Алексєєв**

Видання затверджено ВАК України:

Постанова президії ВАК України від 8.11.2000 р. № 1-01/9 (літературознавство);
Постанова президії ВАК України від 13.12.2000 р. № 2-01/10 (мовознавство).

© Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, 2005
© Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2005
© Видавничий Дім Дмитра Бураго (майнові), 2005

<i>Межжеріна Г. В.</i> Лексеми зі значенням «стриманість/нестриманість» у східнослов'янських пам'ятках XI–XIII ст.	126
<i>Косович О. В.</i> До диференціації понять «оказіональне слово», «потенційне слово», «неологізм».	131
<i>Крайник О. В.</i> Заперечення як комунікативний акт: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі романів Е. М. Ремарка).	136
<i>Томенчук М. В.</i> Основні напрями дослідження варіантно маркованої лексики в англійській мові.	142
<i>Юдкин-Рипун И. Н.</i> Семантические процессы в условиях моносиллабизма.	147
<i>Олицук Р. Л.</i> Розвиток семантики лексеми <i>ο βίος</i> в текстах Нового Завіту.	152
<i>Сатарова З. М.</i> О грамматической омонимии в современном крымскотатарском языке.	157
<i>Присяжнюк О. М.</i> Склад опозиційного центру лексико-семантичного поля зору (ряд дієслівних синонімів з доміантою <i>дивитися</i>).	165
<i>Ягунова Л. М.</i> Спільнокореневі іменникові синоніми з <i>ип-</i> у середньовісньонімецьких рукописах.	172
<i>Ангерман Є. Г.</i> Соціолінгвістичний аспект іспанських неологізмів.	179
<i>Зубова Н. С.</i> Лексико-семантическая группа слов, объединенных понятием «договор» (на матеріалі новофранцузького мови і сучасного французького).	183
<i>Махлін П. Я.</i> Походження назви птаха <i>Jean-le-blanc</i> у французькій мові.	190
<i>Крукієвська О. В.</i> Типологія французьких законодавчих дефініцій (на матеріалі французького Цивільного Кодексу).	195
<i>Кійко Ю. Є.</i> Полісемія ідеологічно маркованої лексики (на матеріалі передвиборчих лозунгів політичних партій Німеччини).	203
<i>Тєлкова О. В.</i> Стратегії вживання метадискурсивних модифікаторів номінації в дискурсі французької лінгвістики.	210
<i>Полтавчук Л. В.</i> Лексико-семантичне поле «коштовне каміння» в англійській мові (етимологічний аналіз).	216
<i>Денисенко С. Н., Котловський А. М.</i> Статус національно-культурного компонента у складі фразеологізму.	221
<i>Кубрак И. С.</i> Фразеологизмы-идиомы в антропоцентрическом и когнитивном осмыслении.	225
<i>Супрун А. П.</i> Функціонально-стилістичні особливості та експресивна характеристика фразеологічних одиниць (на матеріалі поетичних творів М. Рильського).	232
<i>Добролюбова Г. М.</i> Місце kota на українській фразеологічній печі.	237
<i>Горошкевич О. Г.</i> Оцінка людини в соматичних фразеологізмах японської мови.	242
<i>Корнодудова Н. М.</i> До питання метафоричних перенесень у морській лексиці.	247
<i>Багмут І. В.</i> Фразеологічна мікросистема з концептом «звук» як фрагмент ЛСП звуконайменувань в українській мові.	250
<i>Лебедєва Т. М.</i> Семантика фразеологізмів із компонентом-символом <i>світло</i> в етнокультурному аспекті.	257
<i>Зубрілова Ю. В.</i> Заперечний термін при ономастичній метафорі.	260
<i>Zarara V. M.</i> Lexical and Phraseological Means of Expressing Indefinite Small Quantity in the English Language.	266

Онуфрієнко Г. С., Таран О. І. Мовленнєва спадщина запорозьких козаків: семантико-функціональний аспект.	268
Микитюк О. Р. Мітологічне та етимологічне наповнення деяких слів української мови.	274
Диомидова Е. Ю. Языковые средства убеждения в речах адвокатов (лексика и фразеология).	281
Доценко О. Л. Мова українського справочинства першої половини ХХ століття.	286
Павленко М. В. Импликация как объект лингвистического исследования.	293
Калиберда О. А. Слово и понятие в словаре.	297
Огринчук О. П. Девербативна семантика в лексичній системі української мови як складовий елемент мовної картини світу.	302
Штефан Г. А. Англійський ренесансний пейджент в контексті соціокультурної ситуації елизаветинської Англії.	308
Мишеніна Т. М. Системна організація конструкцій органічної належності в українській мові (у світлі теорії функціонально-семантичного поля).	312
Крик Т. М. Частиномовний перехід наголосу в географічній терміносистемі (на матеріалі української та російської мов).	318
Частнікова С. О. Принципи виділення мовленнєвого акту обіцянки в групі комісивів в англійському дискурсі.	325
Закреницька Л. А. Системні ознаки англійської термінології християнства.	329
Кирилова В. М. Асиметрія спрямованості оцінки у синонімії (на матеріалі прикметників сучасної англійської мови).	336
Солахау А. В. Утварення аказіанальних дзєясловау з дапамогай суфікса -ава- (-ява-) у беларускай паэзіі другой паловы ХХ ст.	339
Шэцка В. А. Ад'ектыўная рэгіянальная лексіка ў мове фальклору Гомельшчыны.	344
Lenka Drabkova. New Trends in the Contemporary Czech Language.	348

8. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка). – М.: Наука, 1974. – 368 с.

9. Маслова В. А. К построению психолингвистической модели коннотации // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 108–120.

10. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы. – М.: УРСС, 2002. – 382 с.

УДК 811.111'37

Zapara V. M.
(Kyiv, Ukraine)

LEXICAL AND PHRASEOLOGICAL MEANS OF EXPRESSING INDEFINITE SMALL QUANTITY IN THE ENGLISH LANGUAGE

*У роботі розглядається питання про місце функціонально – семантичного мікрополя неозначено малої кількості у складі макрополя кількості. Мета роботи – класифікувати лексико-фразеологічні засоби вираження неозначено малої кількості та згрупувати їх в класи, підкласи і розряди. Проведене дослідження дозволяє визначити види мінації, які використовуються для утворення поля неозначено малої кількості. Класифікація різного рівня засобів вираження неозначеної кількості дає можливість описати системне утворення особливого виду – функціонально-семантичне поле. Порівняльний аналіз дозволяє виявити відповідності і розбіжності аналогічної системи понять в непоріднених мовах, показуючи при цьому їх національну специфіку. **Ключові слова:** категорія кількості, функціонально-семантичне поле, лексико-фразеологічні засоби оцінки кількості, семантика елементів поля.*

*В работе рассматриваются разноуровневые средства оценочного выражения неопределенного количества и описываются как системное образование особого рода – функционально-семантическое поле. Учет соотносительных средств аналогичного поля в русском языке позволяет не только установить соответствия и расхождения при выражении аналогичной системы понятий в неблизкородственных языках, но и дать характерологическое описание данного участка английского языка, показывая его национальную специфику. В работе устанавливаются конститuentы полей с основным вниманием к преобладающим лексико-фразеологическим средствам выражения неопределенно малого количества. **Ключевые слова:** категория количества, функционально-семантическое поле, лексико-фразеологические средства оценки количества, структура микрополя, семантика элементов поля.*

In the present paper different means of expressing indefinite small quantity are described. We regard them as a systematic formation of a special kind – the so-called functional semantic field. The paper is aimed to determine the structure of microfield of indefinite small quantity in Modern English; to find out the types of nomination used in the formation of this field; to determine the classes of words and phraseological expressions within the field; to create a classification of lexical and phraseological units according to the types of nomination.

In linguistics of the latter decades the field approach in the description of languages has become of vital importance. Of especial importance is the concept of the so-called functional

© Zapara V. M., 2005

semantic field. It is treated as a combination of elements of different linguistic levels (i. e. vocabulary, including phraseology, word-formation and grammar) which expresses the same conceptual category.

In linguistic literature field is treated in different ways. But in any case it is regarded as a system which is not rigid and expresses some characteristic features to a certain degree, thus, forming the central part and its periphery.

In modern English means of expressing the idea of quantity form a field of a complicated structure. Within its limits the means of the evaluative expression of quantity form a special field which falls into two separated but interconnected microfields – those of indefinite great quantity and indefinite small quantity. Both fields contain the linguistic means characterized by the idea of evaluating quantity.

The category of evaluation belongs to pragmatic categories. From this standpoint quantity is regarded as deviation from some standard and being relatively great or small. It should be borne in mind that there exist two types of evaluation. On the one hand, we have the so-called axiological approach when facts are regarded as good or bad. On the other hand, we should keep in mind the existence of another type of evaluation when things are regarded as great or small. Its purest quantitative expression is the idea of great and small amount.

The microfield of indefinite small quantity is less developed in English as compared with the field of indefinite great quantity. Its central zone is formed by the words and word combinations which express the idea of little amount without any additional lexical information. The words *little* and *few* may be regarded as the nucleus of the central zone. They are characterized by their relation to the idea of countable amounts. This is a peculiar characteristic of the English language for in other languages like Russian this difference is not relevant.

The central part of the field is formed by the words and set expressions used in their direct meaning. Besides, it is possible to form a number of word combinations based upon two classes of words: nouns with the meaning of «a part, dose, portion» and adjectives with the meaning of «small». For example: a small amount, a little sum, a small portion.

In fact, both groups of means belong to the sphere of primary (direct) nomination.

The vast majority of the constituents of the field in question belongs to the sphere of secondary nomination. They fall into numerous classes, each of which expresses the idea of small quantity in a figurative way. The elements of each class are united by the similarity of their inner forms that express the same meaning. Thus, for example, the image of a small coin, the image of small periods of time, the image of a small amount of water, the image of a small amount of light, the image of a weak movement of a small amount of water, etc.

For instance, the class of a small amount of light contains the following: ray, beam, gleam, glimmer. Let's take an example from fiction.

c. g. Charles liked him; he had the faint, but genuine, appeal of the harmless and ordinary character. He, on his part, seemed to find in Charles his one ray of hope.

(J. Wain, «Hurry on down», ch. VIII)

Or, for instance, the class of a small amount of water contains the following: drop, a small drop, dew-drop, droplet, a drop of, drop by drop, a drop in the bucket (in the ocean), to the last drop of, a drop at a time, one drop of poison infects the whole tun of wine, to have (take) a drop, at the drop of a hat, a small pool (puddle), etc.

c. g. The House is aware that experiments in this direction have already been made, but such experiments are but a drop in the bucket.

(J. Galsworthy, «The Silver Spoon», p. II, ch. I)

There exists a group constituents of the field that combines the idea of small quantity with other semantic characteristics. Of considerable importance are such characteristics of money and time.

e. g. ...My heart's been pounding again, I hardly slept a wink last night.

(N. Coward, «Waiting in the Wings», sc. I)

It's going to rain like billy-ho in about two ticks.

«If you don't mind what I say, my boy», said the father, «you'll find yourself in bed in something less than a pig's whisper!»

(Dickens, «Pickwick Papers», ch. XXXII)

In many cases the idea of small quantity develops into another idea that of deintensification, e. g. a breath of air, not a shadow of doubt, a ray of hope, etc.

A special group of the components of the field belongs to the sphere of a mediate nomination, i. e. to say the very idea of small quantity is not expressed directly. It is presupposed when we describe human reaction to small quantity, e. g. for a song, for a mess of pottage, dirt-cheap, not worth a straw, and so on.

On the whole the field of indefinite small quantity includes 43 classes of elements. The comparison of the fields of indefinite small quantity in English and in Russian shows that both languages have numerous similar elements resembling each other semantically and sometimes having also similar outer or inner forms, e. g. «small quantity» exactly corresponds to «малое количество», «a limited sum» – to «ограниченная сумма», «a drop in the ocean» – to «капля в море», «a ray of hope» – to «луч надежды», etc.

But the majority of the constituents of each field has its national peculiarities, which should be borne in mind in the process of language teaching and in translation.

Bilingual dictionaries usually contain only approximate translational correspondences. In the process of translation we often prefer other correspondences but they are usually found within the limits of the same field. In the process of translation we are often interested in the main idea dropping the details of the inner form or even certain details of the meaning.

For example: agues come on horseback but go away on foot – беда к нам верхом, а от нас пешком (болезнь входит пудами, а выходит золотниками); before one could say «knife» (Jack Robinson) – в мгновение ока; a fly in the ointment – ложка дёгтя в бочке мёда.

I think that this investigation contains not only a relatively full description of the means of expressing the idea of small quantity in English. To a certain degree it reflects the interplay of international and peculiar elements in this field as compared with the Russian language.

УДК 811.161.2'373

Онуфрієнко Г. С., Таран О. І.
(Запоріжжя, Україна)

МОВЛЕННЄВА СПАДЩИНА ЗАПОРОЗЬКИХ КОЗАКІВ: СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В роботі розглядається актуальна проблема – лексика времен казачества в семантико-функціональному аспекті, в частині, аналізуються особливості експресивно-емоціональної стилістическої окрашеності казацкої речі, в частині в сфері фамільних найменувань, виявляються особливості її восприяття сучасною молодіжжю. Виконане дослідження дозволило створити базову картотеку ар-

© Онуфрієнко Г. С., Таран О. І., 2005